

Zoeterwoudse militairen naar Oost-Indië in de jaren 1945 – 1950

Door: Koos van der Geest

Een beeld van Zoeterwoude in die jaren.

Vierhonderd jaar lang was Oost-Indië onder Nederlands bewind geweest, een Nederlandse kolonie. Pal na de Japanse bezetting, op 17 augustus 1945, riepen Soekarno en Hatta eenzijdig de Republiek Indonesië uit. Nederland stond hier niet geheel afwijzend tegenover maar achtte het beter als dit via een geleidelijk proces zou verlopen.

Al snel na de Duitse capitulatie, op 5 mei 1945, werden de eerste vrijwilligers geworven voor de bevrijding van Nederlands Indië uit de handen van de Japanse bezetters.

Deze o.v.w.-ers werden vooral gevonden onder de 'oud-B.S.-ers, het voormalig verzet (de ondergrondse) tegen de Duitse overheersing in de jaren 1940 – 1945.

Ook een kleine groep dienstplichtigen van de lichten '38 t/m '40 werd hiertoe onder de wapenen geroepen.

Door de onverwacht snelle overgave van de Japanners, na de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki, was er voor de nieuw gevormde Nederlandse troepen geen bevrijdingstaak meer in Indië.

Er kwamen nieuwe opdrachten voor de militairen. Er ontstond chaos en terreur onder het nieuwe bewind in Indië ook omdat een deel van de bevolking het niet eens was met de vrijheidsstrijd. In het bijzonder kwam de grote Chinese bevolkingsgroep in de knel. Het leger moest daar orde en rust gaan brengen en de Nederlandse belangen veilig stellen.

Eind 1945 werden daartoe de eerste o.v.w.-ers ingescheept. Zij hadden hun militaire opleiding soms gedeeltelijk in Engeland gekregen. Hieronder was ook een aantal inwoners van Zoeterwoude. Inmiddels waren Engelse militairen en Brits-Indiërs in Indië aangekomen. Hierdoor kregen de Nederlandse soldaten niet direct toegang tot het overzeese gebiedsdeel.

Zij verbleven na de lange zeereis enkele maanden in Singapore en Malakka.

Van november '45 tot maart '46 was dit het gastland voor 20.000 Nederlandse o.v.w.-ers.

Na de oversteek naar Java en de andere eilanden van Nederlands Indië bleek al snel dat deze legergroep bij lange niet toereikend was voor de immense taak waarvoor men stond.

Er volgden tienduizenden dienstplichtigen in de jaren daarna. Het eerste legeronderdeel hiervan was de 7 december-divisie. Deze zou vanaf september 1946 ruim drie jaar in de tropen blijven.

In eigen land kwam er kritiek op het uitzenden van de militairen met name van communistische zijde. Zo werden er acties gevoerd door hun vakbond, de EVC, in de havens waaruit de troepenschepen vertrokken. Zelfs in het Suezkanaal was er onrust rond deze schepen.

In totaal gingen in de jaren '45 – '50 aan vrijwilligers en dienstplichtigen ruim 120.000 man naar de Oost. Zesduizend van hen zouden niet terug keren. Zij sneuvelden in de strijd en liggen begraven op de zeven erevelden in het huidige Indonesië. Uit het toenmalige Zoeterwoude, inclusief het gebied dat bij de annexatie van 1966 naar Leiden overging, vertrokken ruim 80 militairen. Twee van hen, **Bert van der Vliet en Piet van Veen**, hebben de strijd niet overleefd. Hun namen zijn opgenomen op het gedenkteken van het Zoeterwoudse gemeentehuis.

Het vervoer naar Indië was een grote operatie waarvoor veel schepen werden ingezet. Zo werden van de Engelsen de Stirling Castle en de Alcantara gecharterd.

Soms werden ook vrachtschepen omgebouwd tot weinig comfortabele troepenschepen. Zij waren dikwijls overvol en velen sliepen zelfs in hangmatten tijdens de lange reis van een maand. De Waterman en de Grote Beer waren van oorsprong Amerikaanse schepen. Andere namen die herinneringen oproepen uit die tijd en waarmee ook Zoeterwoudse militairen zijn

vervoerd zijn o.m.: De Bloemfontein, Indrapoera, Boisevain, Johan van Oldebarneveld, Klipfontein, Java, Johan de Witt, Kota Agoeng, Kota Baroe, Kota Inten, Noordam, Nieuw Amsterdam, Oranje, Sibajak, Willem Ruys, Zuiderkruis, Volendam, Tegelberg, Sloterdijk, Saparora, Nieuw Holland, enz.

Er werd ook veel materiaal vervoerd met deze schepen. Bij het lossen hiervan in Indië werden dikwijls Japanse krijgsgevangenen ingezet.

Al deze schepen zijn inmiddels uit de vaart genomen en gesloopt, waarvan De Zuiderkruis als laatste.

Uit **Zoeterwoude-dorp** waren de volgende militairen in Indië:

Vrijwilligers (o.v.w.-ers):

Kees Berg, Henk van Gerven, Koos van Gerven, Jan van Gerven, Kees van Gerven, Gert Rekelhof, Piet van Veen (gesneuveld), Maarten Janmaat, Jan v.d. Lubbe, Piet Janson, Joop Duivenvoorde, Kees Visser, Aad Rijnsburger, Nic. v.d. Akker, Aalmoezenier Jo Bosman osc.

Dienstplichtigen:

Aad Berg, Toon Onderwater, Kees Onderwater, Wim Vreeswijk, Jaap Onderwater, Nico de Jong, Adriaan van Leeuwen, Piet Brandhorst, Otto v.d. Poel, Bert van Velzen, Bert van Bemmelen, Henk van Veen, Cok van Velzen, Koos v.d. Hulst, Cornelis de Jong, Cor Blom, Jan van Rijt, Leen v.d. Hoeven, Wim Mulder, Bernard Berk, Aad Kuif, Aad Bensedorp, Jaap v.d. Drift, Jan de Boer, Jaap Schrader, Bert van der Vliet (gesneuveld), Thomas van Veen, Jan v.d. Hoeven, Arie Slingerland, Kees v.d. Meer, Piet v.d. Berg, Bert de Koning, Henk Opdam, Bert Mulder, Bert v.d. Loo, Cors van Haastregt, Kees Overdevest, Kees v.d. Poel, Jan Grossat, Jan Belt, Gerard Turk, Piet Turk, Koos Zandbergen, Leo v.d. Post, Koos van Leeuwen, Jan Ammerlaan.

Uit **Zoeterwoude-Rijndijk** vertrokken de volgende militairen:

Vrijwilligers (o.v.w.-ers)

Henk Groenendijk, Wim v.d. Poel, Fred v.d. Poel, Manus Rasser, Dorus Colijn, Leo van Hartevelt, Freek v.d. Akker, Jan v.d. Hoeven.

Dienstplichtigen:

Bas de Jeu, Cor van Hartevelt, Hein Colijn, Kees Hockx, Cor Redegeld, Jan Voordouw, Kees van Rooijen, Jan Uljee, Wim de Leeuw, Kees Zandbergen, Renier Hendriksen, Jan van Kempen, Freek Uljee, Jan Hockx, Piet v.d. Poel.

Het samenstellen van deze lijsten was niet eenvoudig. Mogelijk ontbreken er namen. U wordt verzocht deze door te geven aan de redactie. In het volgende nummer van Suetan zal er dan een aanvulling komen.

Ter vergelijking; vanuit Roelofarendsveen gingen precies 100 militairen naar Indië, zij overleefden het allemaal. Uit Leiden meer dan 1000, hiervan sneuvelden er 40.

Vorig jaar werd voor hen op het terrein van de voormalige Morschpoortkazerne een speciaal gedenkteken onthuld. In 1988 is in Roermond een monument onthuld voor alle gevallen.

Velen, van de eerste lichten die werden uitgezonden, verbleven meer dan drie jaar in de tropen. Door de soevereiniteitsoverdracht keerden de laatste lichten eerder terug.

De wapenstilstandsbesprekingen in augustus 1949 werden gevolgd door een Ronde Tafelconferentie waarna uiteindelijk op 27 december 1949 in Amsterdam de soevereiniteitsoverdracht werd getekend.

Zware opdracht.

Met de nare herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog en de Duitse bezetting nog vers in het geheugen kregen veel jonge mannen al snel hierna een oproep voor de militaire dienst. Na een korte opleiding volgde uitzending naar de Oost.

Voor vrijwel iedereen was de, weinig comfortabele, zeereis al een heel bijzonder gebeuren. De meesten waren in die tijd, waarin men nauwelijks op vakantie ging, nooit ver buiten de eigen woonplaats geweest. Zij gingen nu opeens naar de andere kant van de wereld. Tropenervaring had niemand.

De militairen stonden voor een heel moeilijke taak in dit grote eilandenrijk met zijn 80 miljoen inwoners. Het land met zijn sawah's, dessa's en kampongs waar in het bijzonder de soldaten op de buitenposten grote gevaren liepen. Er was een leger van de TNI, met als bekendste onderdeel de Si-

liwangdivisie maar er waren ook rondtrekkende bendes.

De vijand was dikwijls onzichtbaar. Velen werden gedood bij hinderlagen en door boobytraps. Er waren 2 grote politionele acties; in juli 1947 en december 1948. Daarbij werd de z.g. demarcatielijn verlegd en een groter gebied onder Nederlandse controle gebracht.

Dit bracht een nog grotere ongerustheid bij de verwanten van de militairen in Nederland en zeker ook in Zoeterwoude waar bij de eerste actie de zomerkermis en de volksfeesten van 24 en 25 juli werden afgelast. Namen uit die tijd die zelfs nu nog opdoemen zijn o.m. die van kapitein Westering en Poncke Princen. De eerste was commandant van het korps Speciale Troepen, dat na terugkeer in Nederland werd omgevormd tot het korps Commandotroepen. Deze militairen werden gelegerd in Roosendaal en droegen de bekende groene baretten. Princen was een Nederlandse deserteur die later meestreed aan de kant van de vijand.

Tekenend voor de moeilijke missie waarvoor de soldaten stonden was dat zij sommige kampongs, van waaruit zij werden beschoten, met veel risico's moesten veroveren. In andere plaatsen werden zij met vlaggen als bevrijders binnengehaald.

THUISFRONT.

Onder het motto "*Wij leven mee met onze jongens overzee*" werden vanuit Zoeterwoude veel contacten onderhouden met de plaatsgenoten in Indië. Ook het meeleven met de betrokken families was groot. In de drie katholieke parochies waren thuisfrontcomités actief. Zij stuurden o.m. nieuwsbrieven en pakketjes. Ook werden er grammofoonplaatjes opgenomen waarop de militairen de stemmen van hun verwanten nog weer eens konden horen. Voor de financiering hiervan werden avonden georganiseerd met toneelvoorstellingen e.d. plus de gebruikelijke loterij. Heel bekend waren de avonden met Johan Riemersma de "Friese fakir", een telepaat/hypnotiseur, die steeds grote belangstelling trokken.

In april 1947 ging vanuit de Zuidbuurt de eerste Nieuwsbrief met allerlei wetenswaardigheden uit de parochie en het dorp naar Indië. Het thuisfrontcomité werd gevormd door Bart van Diemen, Jan v.d.

Salm, die de redactie had, en Leen Onderwater.

Zij kwamen voor hun werk wekelijks bij elkaar in het Don Bosco, dat toen nog het Gezellenhuis heette. Omdat Jan v.d. Geer daarvan de beheerder was werd ook hij daarbij betrokken. Vanuit de parochie van de H. Kruisverheffing aan de Vrouwenweg werd dit initiatief overgenomen. Deze nieuwsbrief kreeg de naam " 't Jagertje".

In dezelfde geest waren er ook activiteiten in de Meerburgparochie. De redactie van het nieuwsperiodiek was in handen van Huub van Mil.

Ook sommige verenigingen onderhielden contacten met hun leden in de Oost. Zo is er in het archief van de voetbalvereniging Meerburg correspondentie te vinden van de Indiëgangers, Bas de Jeu, Jan Voorhoudw en Piet v.d. Poel. De laatste beklagde zich over het laat ontvangen van het clubblad, soms wel 2 maanden na datum. Dit vermoedelijk als gevolg van de vervoersproblemen in die jaren en de verre buitenposten waar men gestationeerd was. In december 1948 stuurde hij een ingezonden stuk met nieuwjaarswensen voor "De Meerburger". Hij ondertekende dit met "Dpl. sld. Deze Zietvliegen". Hij zat bij de luchtmacht.

De "Leidsche Courant" plaatste dagelijks foto's van militairen uit haar verschijningsgebied.

Zoeterwoudse Indiëgangers.

Bij de bijna 90 namen van Zoeterwoudse militairen valt de familie **H. van Gerven**, destijds wonend aan de Schenkelweg 40, bijzonder op. Uit dit gezin waren vier zonen in Indië. **Henk**, de oudste, vertrok reeds in 1937 als KNIL-militair. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij gevolgd door zijn broers **Koos**, **Jan** en **Kees** allen vrijwilligers. Bij elk van hen behoort een bijzonder verhaal. **Koos** werd in de oorlogsjaren opgeroepen voor tewerkstelling in Duitsland. Hij weigerde dit en dook onder in Leidschendam. Hier kreeg men hem alsnog te pakken en werd hij naar Duitsland getransporteerd. Daar saboteerde hij bij zijn werk en toen hem de grond te heet werd onder zijn voeten wist hij te ontsnappen en kwam tussen het schroot op een rijnaak heimelijk terug naar Holland. Hier dook hij opnieuw onder. Nu bij een kweker in Boskoop waar hij ook bij het

verzet terecht kwam. Als B.S.-er meldde hij zich na de bevrijding voor het leger in Indië. Hij kwam in juli 1948 terug.

Jan van Gerven emigreerde, na zijn diensttijd, vanuit Indië rechtstreeks naar Nieuw Zeeland en is nooit meer in Nederland teruggekeerd. **Kees van Gerven**, de jongste, had reeds inschepingverlof toen men tot de ontdekking kwam dat hij pas 17 jaar oud was. Dat was 'n jaar te jong om naar Indië te mogen. Een grote teleurstelling. Zijn broer Koos, die in hetzelfde opleidingskamp in Voorschoten was gelegerd, ging daarover praten met zijn commandant. Er werd wat gesjoemeld met zijn leeftijd en hij mocht alsnog vertrekken.

Pater Jo Bosman genoot zijn priesteropleiding bij de Kruisheren en werd in 1939 tot priester gewijd. Na de oorlog ging hij als legeraalmoezenier naar Indië. Na zijn terugkeer naar Holland ging hij opnieuw naar dit land en werd missionaris in Bandoeng. Hier overleed hij in 1982. **Jaap Onderwater**, de kosterszoon, was voor zijn diensttijd banketbakker en werd vrachtwagenchauffeur in het leger. Hij was bijna een jaar de militaire chauffeur van aalmoezenier Bosman. Hij was aanwezig bij de begrafenis van de gesneuvelde plaatsgenoot **Bert van der Vliet**. De colonne waarin hij meereed kwam in een hinderlaag terecht. Bij de beschieting die volgde verloren 7 Nederlanders het leven.

De andere gesneuvelde uit Zoeterwoude is **Piet van Veen**, een o.v.w.-er. Zijn broer **Thomas** die als dienstplichtige in Indië was mocht daarop direct naar huis om het risico te voorkomen dat nog een tweede zoon uit hetzelfde gezin zou omkomen. **Joop Duivenvoorde** was afkomstig uit Noordwijkerhout waar het gezin op last van de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog moest evacueren uit het dungebied. Zij kregen onderdak op een boerderij bij familie in de Weipoort waar zij enkele jaren woonden. Hij meldde zich na de oorlog voor het leger. Zijn vriend **Piet Janson** volgde hem daarin in juli 1945. Op oudejaarsdag van dat jaar vertrok hij met de Nieuw Amsterdam, via een verblijf van enkele maanden op Mallakka, naar Indië. Tijdens de laatste oversteek kreeg hij malaria. Hij verbleef op Java in diverse hospitalen zonder te genezen. Reeds in augustus 1946 keerde hij met de Oranje terug in Nederland. Daarover was vreugde bij

S.J.Z. waar hij één van de steunpilaren van het eerste elftal was. Dit team had ook **Bert van Velzen** naar Indië zien vertrekken. Piet Janson speelde later ook bij het hoger uitkomende Meerburg.

Postbode en de latere gemeentebode **Aad Berg** kwam als 20-jarige in november 1946 in militaire dienst. Hij vertrok reeds op 13 februari 1947 met de Kota Baroe naar Indië. Doordat er een besmettelijke ziekte aan boord heerste liep de zeereis vertraging op en duurde 6 weken. In mei 1950 kwam hij thuis. Hij heeft kans gezien om onder vaak moeilijke omstandigheden, waaronder de vele verplaatsingen, alle wekelijkse nieuwsbrieven van het kath. thuisfront van de Sint Jans parochie te bewaren en deze zijn nog steeds in zijn bezit.

Ze geven een heel interessant beeld van Zoeterwoude in die naoorlogse jaren.

In een vervolg op dit artikel zullen wij daaruit publiceren.

Koos v.d. Geest

Attentie!

Suetanborgh is van 14.00 – 17.00 uur geopend op:

21 mei

18 juni

17 september

15 oktober

19 november

17 december

Komt allen en bezichtig de oude gereedschappen, voornamelijk uit ons eigen bezit.

Bovendien zijn daar nog een beperkt aantal exemplaren van het boek "700 jaar Zoeterwoude een familieportret" te koop. De prijs is f 25,- en u kunt het boek direct meenemen.

Tot ziens in onze oudheidkamer.